

živa prošlost

Bransilav Petronijević: SPIRITIZAM, Živa prošlost, Beograd, 1988.

milanka petrović

Posljednjih godina u ekspanziji interesovanja za onostrane, mistične pojave, u jugoslovenskoj javnosti pojavilo se više knjiga, koje ih na različite načine interpretiraju. Vjerovatno je to bio neposredan povod da se po četvrti put štampa metafizička studija Branislava Petronijevića, »Spiritizam«, čije je prvo izdanje zabilježeno na samom početku 20. vijeka, preciznije 1900. godine.

Polazeći sa filozofskog stanovišta i od dosegnuća prirodnih nauka, Branislava Petronijevića polemiše sa svim onim što zadire u sferu spiritualnog. Definišući spiritizam kao vjeronamjenu u duhove, koji su tvorci natprirodnih fenomena, autor konstatiše da on, zahvaljujući mnogim uzrocima, egzistira koliko i ljudska civilizacija. Jedan od relevantnih uzroka je nemogućnost čovjekovog uma da objasni natprirodne pojave, nesvojstvene empirijskom dijelu njegovog Bića. Sljedeći uzrok treba tražiti u materijalizmu moderne nauke, odnosno u njenoj tumačenju da ne postoje ništa van materije, čime se negira i autonomnost čovjekovog duhovnog Bića. Analogno tome, potire se i ljudska težnja ka ostvarenju idealna besmrtnosti, na kojem počiva kompletna misao čovečanstva. No, favorizaciji okultnih nauka, i spiritizma, prema mišljenju Branislava Petronijevića, doprinela je, prevashodno, stagnacija spekulativne filozofije: »Ko danas još ozbiljno studira spekulativne filozofe, osobito one novijeg doba, Dekarta, Spinozu i Lajbnica, ljudi, koji su doista pronašli pravu tačku izmirenja između Nauke i idealnih težnji ljudske duše! Posljednji, četvrti uzrok nejenjavanja interesa za spiritualne fenomene, proizlazi iz učenja hrišćanske crkve o bestjelesnim duhovima, ali bez mogućnosti komunikacije putem njihovog prizivanja.

Autor u prvom segmentu ovog »delceta« kritikuje zablude o pojavnosti spiritističkih fenomena, kao što su medium, materijalizacija,

transfiguracija i tome slično. Branislav Petronijević smatra da se ove pojave mogu tumačiti samo prirodnim, fizikalnim dejstvima medija ljudskog bića, a ne duha, kako to tvrde spiritualisti.

Ključ Petronijevićeve metafizike treba sva-kako tražiti u završnom dijelu knjige, koji se autoru ovog prikaza čini i najzanimljivijim, s obzirom na to da se do posljjenih konsekvenci aktuelizuje problem ljudske duše i njene besmrtnosti. Polazeći od metafizičkih istraživanja Kanta i Lajbnica, autor kritikuje spiritualističku teoriju o duhovnom svijetu, koji egzistira uporedo sa materijalnim, smatrajući da je ona utopiska i sa filozofskog stanovišta aspolutno neprihvatljiva. Jer, moderna teorija Saznanja polazi od pretpostavke da je Biće u svom temelju sazданo od duhovnih atoma (monada), pa se na taj način dà zaključiti da je prava priroda sveta duhovna, a ne materijalna, kako smatraju materijalisti i spiritualisti.

Tumačenje spiritualističke doktrine da besmrtnost duše pripada bestjelesnim duhovima, a ne nama, takođe je sporno. Očigledno je primjećujući autor, da spiritizam, kao okultna nauka, nema relevantne dokaze za besmrtnost naše duše, pa, prema tome, gubi značaj, koji mu pridaju mase lakovjernika. U zaključku ove studije, podcrta je afirmativnost filozofije u rasvjetljavanju fenomena besmrtnosti: »... to je samo besmrtnost onog čistog, besadržajnog JA, koje čini poslednji živi centar svake individualne svesti, sva sećanja, sve karakterološke osobine, koje sačinjavaju sadržajnu stranu ovog čistog JA, sve je to nešto dato sa organizmom i nešto što sa njim iščeza«.

S obzirom na ispoljeni filozofski kriticizam, kao i zbog drugačije perspektive u posmatranju pojave spiritizma, knjiga »Spiritizam« Branislava Petronijevića, predstavlja »živu prošlost« našeg vremena, determinisanog pojačanim interesovanjem za okultne nauke.

polemički eseji

Rada Ivezović: SPOROST — OPOROST
Grafički zavod Hrvatske, biblioteka »Zora«, Zagreb, 1988.

radmila gikić

Povijesti u knjigama najčešće su samo pomjicanje onoga kome se delo prikazuje, uglavnom važno autoru i, možda, onome kome je knjiga posvećena. Tako se dogada da čitalac olako prelazi preko tih nekoliko reči, često sa pravom, jer između onoga što se u posveti kaže nema, zapravo, neposredne veze. Tako se knjige posvećuju roditeljima, deci, učiteljima, prijateljima, u jednoj nedavnoj prilici životinja i prirodi, već prema odluci i razlogu pisa.

Rada Ivezović je svoju posljednju knjigu posvetila Dragi Ivezović, rođenom Mikačiću. Posle čitanja prva dva teksta, »Kako je nastao govor« i »Mit i broj«, moglo se zaključiti da i nema nikakve spone između posvetne majci i onoga što sledi. Međutim, već u trećem tekstu, »Kornjača šezdeset i osme« slika majke počinje da dobija sve jasnije konture. Ali, upravo ova dva prva teksta daju nam podatke o onome čime se bavi autorica, o širokom rasponu njenih interesovanja. I zato valja spomenuti da je Rada Ivezović do sada objavila sledeće knjige: *Rana buddhička misao*, *Veselin Masleša*, Sarajevo, 1977, *Indijska i iranska etika*, zajedno sa Čedomilom Veljačićem, *Svetlost*, Sarajevo, 1980, *Počeci indijske misli*, zajedno sa mnogima, BIGZ, Beograd, 1981, *Pregled indijske filozofije*, Zavod

za filozofiju, Zagreb, 1982, *Druga Indija*, »Školska knjiga«, Zagreb, 1982, *Studije o ženi i ženski pokret*, zajedno sa više njih, »Komunist«, Beograd, 1981, *De gušteribus*, sa Bogdanom Bogdanovićem, »Tabak«, Beograd, 1985, *EEJI*, zajedno sa Bogdanom Bogdanovićem, »Prosveta«, Beograd, 1986.

Ivezoviću interesuje, znači, uz Indiju, ženski pokret i feminism, pisanje u dvoje, a sa ovom knjigom potvrdila se i kao eseističko-prozna spisateljica.

Možda je ova zbirka eseja nastala od listova i beležaka iz intimnog, godinama vodenog dnevnika. Svi tekstovi su, zapravo, polemični, a osobe sa kojima je Rada u sukobu i dijalogu njeni su najbliži: oni koje bi trebalo najbolje da poznaće i sa kojima je provela najveći deo vremena. U tim kratkim premišljanjima kao da je smogla snage posle dugogodišnjeg čutanja da se suoči sa njima, da preispita i sebe i svoj odnos prema njima.

Sa esejom »Kornjača šezdeset i osme« započinju Ivezovićina poniranja u nedoumice koje su je godinama opterećivale: šta je laž, šta je istina. Relevantnost istine poistovetiла je sa kornjačom, jer njena ljubav prema životinjama je u srodnosti sa traganjem za istinom, u sporosti

ali dosežnosti. A spori kod kornjače poistoveten je sa majkom, sporost ali i sigurnost, te kornjača postaje »mamin totem«.

Vrhunac lepote govora i blagosti prema majci isписан je u »Koži moje mame«. Ivezovićeva »priznaje« da je sva od nje drugačija. Govori o glatkoj, skupocenoj, sedefastoj, otmeno beloj puti svoje majke, i to sve poredeći sa očevom grubom, crvenom, pegavom, neujednačenom kožom. I zaključuje: »Muškarci su neka druga vrsta, mnogo grublja, smrđljivija i glasnija. Viču, hrču, glasno žvaču, nekažnjeni se naklašjavaju, nesmetano urljuču«. Razlika u godinama između majke i kćerke, između Rade i Drage, četvrtdeset je godina, i kći — Rada žali zbog te razlike.

U »Svjetlim tradicijama« Rada, pričom o sebi i svom vidjenju pojedinih događaja, govori prvenstveno o ocu, i zato je, možda, od važnosti njeno »političko iskustvo«, koje je, zapravo,

bilo u otporu prema roditeljima, prema društvenim normama, u kratkom boravku u Partiji i saznanju da je sve to van nje, da nije u samoj stvari, tako da i nije moglo da bude demonstrativnog odlaska, izbacivanja, bunta, već samo tihog povlačenja i odlaska bez gneva u druge tokove interesovanja.

Ali, već u sledećem eseju — »Davo je strpljiv a noć duga. Žal za daljinom« — slikom o majci Rada se vraća u detinjstvo, u porodicu: mnoštvo rodaka sa majčine i sa očeve strane, Mikačića i Ivezovića. Autorica se otvara potpuno, u privrženosti Mikačićima. I upravo ovaj esej podsetio me je na »Slučajna otkrića Milana Kašanina, kada on sa setom, u starosti, priziva lik svoje majke, i sluti skri susret sa njom. Kašanin strepi od susreta sa majkom »na onom svetu«, jer ona je umrla mlada, on joj dolazi star, i pita da li će ga prepoznati. Rada je zapisala: »Da smo bile vršnjakinje, bile bismo prijateljice...«, i kasnije, u drugom eseju — »Nema više vremena« — približava se još više Kašanini. U strahu od majčinog konačnog odlaska.

Nasuprot majci i Radi stoji »Otac«, uvek odmeren, odlučan, autoritativan, strog, sveprisutan i mocan. Njegova moć bila je toliko da nije dozvoljavala da se druge ličnosti razviju i ispolje, da budu svoje volje, ili što se nije moglo dogoditi, da mu se suprotstave. Tu opterećenost Rada je osećala sve do očeve smrti, a onda su se pojavili snovi u kojima su se javljale mōre sve do onih najtežih: ubistva oca. »Dolazi policija da me hapsi, hoće da me odvedu. Ja se pravedno zgražavam, optimam se, vičem: šta se to vas tiče, pa to je moj otac, svog sam oca ubila a ne vašeg, valjda je to moje pravo.« Ovom pričom, da li je Rada dala i sebi odgovor, ili je sve ostalo pokušaj. O tome se pita i sama: »Koju si dio mene ti koji si mi tako stran i tako blizak ujedno?«

I na kraju ovog govora o roditeljima možemo se, zajedno sa Ivezovićkom, upitati: »Šta znamo bitnog o vlastitim roditeljima?« I da se složimo sa njom: »Kada umru, ustanovimo sa žaljenjem — gotovo ništa.«

Na kraju knjige ostala je upitanost u eseju »Zašto pisati«. Ivezovićka je pokušala da dà odgovor »I jesam li dakle uvijek pisala za tebe, održavajući nas bolno na životu objej«. Odgovor koji ne bi mogao da nas zadovolji, da ne znamo posvetu, da ne znamo ceo tekst govora o majci.